

B. GELENCSÉR KATALIN gödöllői művelődéstörténész, ny. docens, ELTE Pedagógiai Pszichológiai Kar Andragógiai Tanszék. Bessenyei György-díjas, a Magyar Köztársasági Érdemrend Lovagkeresztje kitüntetettje.

Párt. Pártállam. Pártfegyelem. Pártoskodás. Pártatlan. Pártfogás. Pártütő. Párttörténelem

Párt

A párt meghatározott értékek, érdekek és ideológia mentén a társadalom bizonyos rétegeinek, csoportjainak képviselőjét vállaló, a többségtől eltérő véleményű csoport: a hatalom, vagy a társadalmi kérdésekben döntési jog(rész) megszerzését célul tűző politikai szervezet.

A párt – politikai értelemben – a célonosság alapján szövetkezettek összessége. A párt élén érdemileg a pártvezérek állnak, akik személyi jelentőségüknél fogva a többi párttagok fölött túlsúllyal bírnak. Alakilag a pártelnökök nem szükségképpen a vezérek is.

A párt célkitűzéseit, vezérelveit a pártprogram tartalmazza. A pártpolitika azoknak az elveknek összessége, melyek a párt eljárását funkcionáriusaikon és alapszervezeteiken keresztül irányítják. Pártkérdésnek nyilvánított kérdésben a párthatározat el nem fogadásának a pártból való kilépés, illetőleg kizárás a következménye. A pártapparátus valamely párt mindennapi tevékenységével járó hivatali, ügyintézési feladatokat ellátó szervezet.

A párt céljainak képviselőjére és terjesztésére a pártközlönyök (választások idején) szórólapok, tömeggyűlések szolgálnak. A párt sikeres működésének feltétele a pártszellem, vagyis a hajlam a pártához csatlakoz-

ni, s annak törekvéseit érvényesíteni; másrészt a pártfegyelem, vagyis a szoros összetartás, elhűség, s a pártkérdésnek nyilvánított kérdésben, a párthatározat kötelező voltának elfogadása – egyéb kérdésben mindenki saját meggyőződését szabadon követheti.

A párt lehet elitpárt vagy tömegpárt – az ideológiához csatlakozni kívánók társadalmi rangjától, rétegtől függően. A pártszervezet országos és területi politikai csoportja az egyén számára biztonságot, védelmet, otalmat jelenthet, feltétele az önkéntes tagsági viszony, tagkönyv, a politikai elkötelezettség.

Pártbelinek nevezzük azt a személyt, aki híven követi a párt érdekeinek képviselőjét, illetve azt az ügyet, amiről döntést a párt vezetősége vagy közgyűlése, kongresszusa hoz.

Pártállam

Pártállam az a politikai rendszer, amelyben a hatalmat birtokló egyetlen párt irányítja, uralja az államszervezetet, ami lehetőséget kínál arra, hogy a társadalom igazgatása diktatórikus eszközökkel történjék.

A pártszellem uralkodó hajlandóságú érzés, melynél fogva a társadalom tagjai, csoportjai pártokat alkotni, s egyikhez vagy másikhoz csatlakozni szeretnek.

Pártfegyelem

A pártfegyelem valamely párt irányvonalának, határozatainak, működési rendjének megtartása mint a tagok kötelessége, amelynek be nem tartása fegyelmi eljárást, esetleg büntetést, kizárást vonhat maga után.

A pártfegyelem szigorú megtartása és -tartatása a párt megalapított nézeteinek, elveinek, ezért az egyesek azoknak gyakran saját egyéni nézeteiket is alárendelni kötelesek.

Az az irány, mely mindent, amit a belső ellenzéki csoport vagy más párt javasol, csak azért ellenez, mert a javaslat nem tőle indult ki, pártpolitika elfajulás. Ez az eljárás a pártérdeket a haza érdeke fölé helyezi. A pártérdek sohasem öncél, hanem eszköz a legfőbb cél, a haza érdeke szolgálatában.

A parlamenti pártokat frakciónak is nevezik. Annak a pártnak, mely nem általános, hanem személyes érdekeket követ, klikk a neve.

Pártoskodás

Pártoskodik az, aki társadalmi törvényes egység ellen működik, törekszik, a közvélemény és akarat ellenében szakadást, meghasonlást tervez, s ezáltal néha lázadást, zendülést gerjeszt.

Pártűh a saját elveiben szakadozottá vált, meghasonlott pártokban az egymás ellen feszülő felek túlságos indulatú gyűlölete egymás ellen

Pártatlan

Pártatlan, aki a párt meghasonlott felei közül egyikhez sem szít, egyikhez sem tartozik, semleges, aki bizonyos ügyben saját véleményét, akaratát követi. Szokottabb értelemben részrehajlatlan, aki ítéletében és határozataiban egyedül a józan ész és igazság szabályait követi, s azokat egyik vagy másik párt kedvéért meg nem szegi, ki barátja és ellenfele irányában egyaránt kedvez vagy nem kedvez, amint érdemlik. Pártatlannak kell lennie bizonyos tevékenységek művelőinek: pl. bíró, műtész.

A pártatlanság részrehajlatlan állapot, tulajdonság, amely szerint valaki egyedül meggyőződését és a jogosságot követi, az igazat vagy jogosságot el nem tagadva, személyes döntéseiben elfogulatlan, objektív, tárgyilagos, igazságos, korrekt, előítélet-mentes, semleges.

Pártfogás

Pártfogás szinonimái a pártolás, a támogatás, a protekció, a jóindulat, a kegy, a gondviselés. A tényleges részvételnek azon formája, amikor valaki a meghasonlott felek közül egyiket a másik, vagy a többi ellen védi, oltalmazza, segíti.

Szélesebb értelemben minden segítség, mely által valakinek ügyét némi kegyből, kedvezésből, részvétből előmozdítják. Sokan sietnek a párt hatalmasainak pártfogását keresni, abba ajánlani magukat, hivatalrangot pártfogásuk által elnyerni.

Pártfogó lehet az a személy, aki közbenjár, patronál, protezsál, támogat, mentor, szószóló, védnök, mecénás, szponzor, jótévő, tutor, támasz, jóakaró, beajánló, közbenjáró, gyámolító, felkaroló, segítő.

A pártfogolt tudja, hogy ő kegyelt, támogatott, védenc, kegyenc.

Pártütő

A pártütő a közösen elfogadott, vagy a pártba lépéskor méltányolt érték- és érdekrend ellen való belső lázadás, zendülés, összeesküvés, vagy a párton kívüli érdekmezőben a párt titkaival való üzletelés. A pártütés a hűséges tagok részéről árulásnak, hűtlenségnek minősül.

Párttörténelem és kritikája

Európában a politikai pártok parlamenti megjelenése a XIX. század második felére jellemző tendencia, a kapitalizmus mintaállamában, Angliában már a XVIII. században megfigyelhető.

Ezt Jonathan Swift (1667–1745) angol államférfi, kormányzati szakember, aki a tory és a whig párt csatározását, vitáit pamfletjeiben, legszaturikusabban a *Gulliver utazásai* (1726) c. művében tette nevéssé. Ebből egy kis részlet:

„Körülbelül hetven holdéval ez előtt robbant ki egy belső harc, a Tramecksan- és Slamecksan-párt között. A nevek onnan származnak, hogy az egyik politikai frakció magas, a másik meg alacsony sarkú cipőben járt, így óhajtották megkülönböztetni magukat egymástól. Valljuk be, hogy a magas sarkú cipő valóban egész sajátos harmóniában van ősi alkotmányos szokásainkkal; viszont akárhogy áll is a jogi helyzet, a tény mégis az, hogy őfelsége a leghatározottabban csakis az alacsony sarkú cipőket favorizálja már régóta az állami adminisztráció minden területén: az összes közhivatalokban éppúgy, mint a császári korona magánbirtokain. /.../ A gyűlölködés a két párt között az elvakultság oly magas fokára hágott, hogy az ellenfelek nem hajlandók egy asztalnál enni, inni, vagy akár szóba is állni egymással.

/.../ Most képzelje el, hogy ilyen belpolitikai feszültségek közepette birodalmunkat még invázió is fenyegeti Blefuscu szigetéről, mely a világmindenség másik óriási impériuma,

majdnem akkora, és majdnem olyan hatalmas, mint nagy uralkodónké. /.../ Ez a két nagy hatalom harminchat holdéval át a legirgalmatlanabb harcot vívta egymás ellen. Hogy mi volt a »casus belli«, pontosan elmondom önnek. Azt hiszem, az egész univerzum megegyezik abban, hogy emberi nemünk ősi szokása az idők kezdetétől fogva, hogy a lány tojást a vastag végén törjük fel evés előtt. Hanem aztán: jelenleg uralkodó császárnk felséges nagyapja, mikor még egészen kicsi gyerek volt, és szeretett volna egy lány tojást megenni, a megszentelt szokás szerint próbálta azt feltörni, viszont a héjával összevagdosta az ujját. Erre az apacsászárral azonnal egy ediktumot hirdetett ki minden népének, melyben a legszigorúbb büntetés terhe alatt kihirdeti összes alattvalóinak, hogy ezentúl lány tojás csakis a hegyes végén bontható. A nép olyan gyűlölettel fogadta ezt a törvényt, hogy krónikásaink hat lázadásról számolnak be a tojásproblémával kapcsolatban; a polgárháborúban egy császár az életét, másik a koronáját veszítette el. Van olyan feljegyzésünk, mely szerint tizenegyezer ember vállalta inkább a halált a történelem folyamán, sem hogy a lány tojást hegyes végénél kezdje fogyasztani. Száz és száz hatalmas kötet jelent meg a vitáról; ma már természetesen a Vastag Vég felésküdtjeinek minden nyomtatványa tilos a birodalomban, és a Vastag Vég híveit törvényesen eltiltották bármilyen hivatalviseléstől.”

Szerb Antal szerint:

„Gulliver egész embervoltunk retentő kicsúfolása. Swift kiemeli magát az emberfajta közösségből, hogy megmutassa az egész fajta eredendő és javíthatatlan gyengeségét, gonoszságát és ostobaságát. Iróniája elől nincs menekvés, sima és éles mondatai behatolnak a legvastagabb önbizalom páncélja mögé is. Olvasása közben az ember mélyen szégyelli, hogy ember. Maga mondja, hogy olyan mondatokat akar írni, amelyek ostorcsapásként hatnak az olvasóra. Sikert is neki.”